

Kökboyasıgiller

Türk kültüründe önemli bir yeri olan (özellikle halı, kilim boyamada sıklıkla tercih edilen) boyalar, yaban hayatta doğal olarak çeşitli bitkilerden elde edilebiliyor. Bunların en önemlileri kökboyasıgiller (Rubiaceae) ailesinde yer alıyor.

Ailenin en önemli üyesi kökboyası (*Rubia tinctorium*) türü. Ülkemizde yaygın olarak bulunuyor.

Kökboyası, çok yıllık ot formunda boyu 150 cm kadar olabilen bir bitki. Yaprakları 5-10 cm uzunluğunda ve 2-3 cm genişliğinde olabilir. Çiçekleri soluk sarı renkte olur. Köklerinin uzunluğu 100 cm'den daha fazla olabilir. Köklerinde alizarin denen boya maddesi bulunur. Bu madde parlak ve kırmızı bir renk verir. Türk kırmızısı olarak da bilinen bu renk MÖ 2600 yılından 19. yüzyıl sonuna kadar yoğun olarak kullanıldı. Hatta 1700'lü yıllarda dünya kök boya ihtiyacının 2/3'ü Anadolu'dan karşılanıyordu. Batı ve Orta Anadolu'da tarımı da yapılıyordu. 19. yüzyıl sonlarında sentetik boyaların üretilmeye başlaması ile kök boya bitkisinin önemi de azaldı. Günümüzdeyse doğal boya, doğal katkı maddeleri ve doğal ilaç kullanımının sentetik olanlara göre daha çok tercih edilmesi nedeniyle kök boya bitkilerinin yeniden önem kazanacağı tahmin ediliyor. Özellikle üretimi ve kullanımı sırasında sentetik boyalar gibi kimyasal atık bırakmaması nedeniyle.

Kökboyasıgiller ailesinin üyelerinin içerdikleri biyokimyasal maddelerin (antrakinonlar) tıbbi etkileri de vardır (tansiyon düşürücü, ağrı giderici, antimalarial (sıtma önleyici), antioksidan, C vitamini eksikliğini önleyici, idrar söktürücü).

Kökboyası bitkisinde boya, en az üç yaşına gelmiş kırmızı renkli köklerin ilkbahar ve sonbahar aylarında toplanmasıyla elde edilir. Ülkemizde boya çili, boya kökü, boya pürçü, boya sarmaşığı, boyalık otu, dilkanatan, kırmızı boya, kırmızı kök, yapışkan yumurta boyası, bostan otu, boyacı kökü, çubuk boya, gök boya, kızılboya, kızılkök gibi farklı adlarla da bilinir.

Kaynaklar

- Deli, Ö., *Rubia tinctorum* L. (Kök Boya) Bitkisinin Kök Dokularından Kallus Üretimi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Güner, A., *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*, ANG Vakfı / Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, Kasım 2012.